

Regionale Energiestrategie Fruitdelta Rivierenland

Raadsinformatiebijeenkomst 4 juli 2018

Programma

- 20:00-20:05 Welkom door Elfriede Boer (Werkzaak)
- 20:05-20:20 Het hoe en waarom van de Regionale Energiestrategie Fruitdelta Rivierenland - Joost Reus (wethouder Culemborg, bestuurlijk trekker Regionale Energiestrategie Fruitdelta Rivierenland)
- 20:20-20:30 Energie opgave Fruitdelta Rivierenland in beeld - Rijk van Voskuilen (Over Morgen): wat is het huidige energieverbruik en hoe kunnen we verduurzamen?
- 20:30-20:45 Energie ateliers: het bruist in Fruitdelta Rivierenland - Bram Brouwer (Berenschot) presenteert de uitkomsten van de energie ateliers die het afgelopen half jaar in de regio hebben plaatsgevonden.
- 20:45-21:45 Regionale Energiestrategie Fruitdelta Rivierenland: een gezamenlijke opgave - gespreksronde met Alliander, Greenport Gelderland, Gebiedscoöperatie Rivierenland, Waterschap Rivierenland, VNO-NCW Rivierenland, provincie Gelderland en reflectie vanuit de zaal.
- 21:45 Vooruitblik naar vervolgproces - Joost Reus
Aansluitend borrel

REGIONAAL PERSPECTIEF KLIMAATAKKOORD

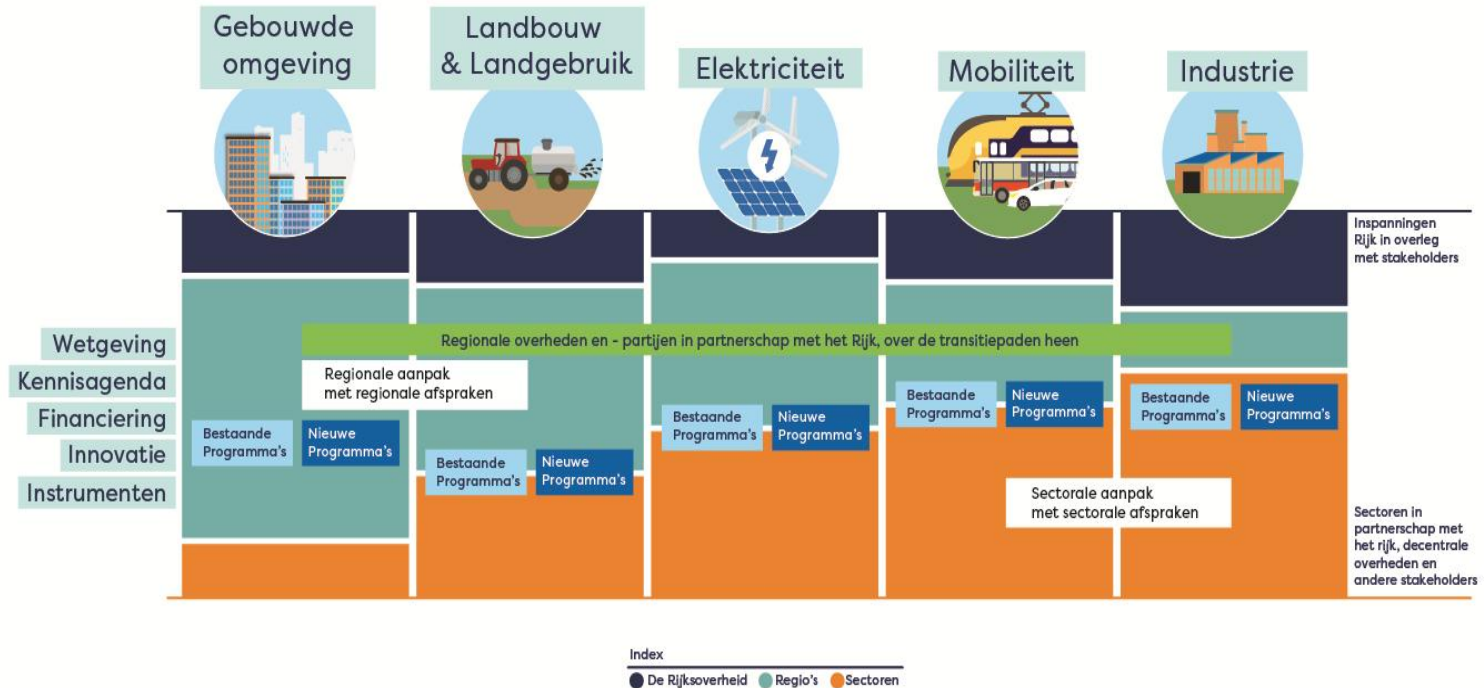
Nationaal, sectoraal en regionaal samenwerken aan de
uitvoering van het klimaatakkoord

Achtergrond

- 2015 akkoord van Parijs (<2 graden celcius)
- Nationale plannen
- 10 oktober 2017 regeringsakkoord met daarin:
 - 49% CO₂ reductie in 2030 t.o.v. 1990
 - Sluiting laatste kolencentrale in 2030
 - 2021 geen verwarming meer met gas voor nieuwbouw
 - Sectorale taakstelling CO₂ reductie (in Mton)
 - Opdracht tot Klimaat en Energie Akkoord (KEA) met sectortafels en regionale uitwerkingen

Nationaal programma

Elke partij heeft een rol in de uitvoering van de sector akkoorden in meer of mindere mate

Regionale uitwerkingen

Provincies, waterschap en gemeente: hoge ambities om energieneutraal te worden en CO2 uitstoot te verlagen. Koepels ondersteunen regionale samenwerking.

En in het **Interbestuurlijk programma:**

‘Een meerjarige programmatische nationale aanpak met landsdekkend integrale regionale energie- en klimaatstrategieën.’

Het *instrument* waarmee overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties uitvoering geven aan sectorakkoorden.

Doelstelling staat niet ter discussie: 49% CO2 reductie 2030 (binnen het Gelders Energie Akkoord: 55%)

Koepels nemen voortouw in uitwerking nationale aanpak

De uitgangspunten

Technische en vooral
maatschappelijke opgave

Partnerschap nationaal, sectoraal en
regionaal

KEA is niet van Rijk
REKS is niet van decentraal

Wat is een Regionale Energiestrategie nu eigenlijk?

- Samenwerkingsproces tussen overheden en niet-overheden
- Afstemming opgaven, primair elektriciteit en gebouwde omgeving, maar ook ruimte voor andere (sectorale) opgaven (bijvoorbeeld mobiliteit)
- Instrument voor maken van afspraken
- Borgen en monitoring voortgang

Wat zit er in een Regionale Energiestrategie?

Inzicht in:

- Huidig verbruik PetaJoule maar ook uitstoot CO₂ (equivalenten)
- Wat kan worden bereikt met besparingen
- Wat kan worden opgewekt

→ Geeft samen de inzet van de regio weer

Maar ook governance:

- Borging van afspraken in ruimtelijk beleid
- Bestuursovereenkomsten en/of overeenkomsten met niet overheidspartijen
- Uitvoeringsprogramma

Wat moet er worden gedaan?

1. Proces start (formeel na sluiten Klimaat en Energie Akkoord)
2. Inrichten samenwerking tussen overheden, private partijen en maatschappelijke partners
3. Inzicht in opgave en mogelijkheden
4. In kaart (laten) brengen verbruik
5. Inzicht in belangrijke spelers op gebied van CO2 en CO2 reductie
6. In kaart brengen lopende projecten etc.
7. Ruimtelijke verkenning potentie duurzame energie opwekking
8. Opzet uitvoeringsprogramma met borging in Omgevingsvisies en projectplannen

Hoe ver zijn we in Rivierenland?

1. Kick off bijeenkomst 7 februari 2018
2. Samenwerking tussen overheden, private partijen en maatschappelijke partners opgestart
3. Per gemeente en regionaal inzicht in verbruik, opgave en mogelijkheden
4. Thema ateliers uitgevoerd

**OVER
MORGEN**

Regio Rivierenland

Rijk van Voskuilen – 4 juli
2018

Proces

- > Samenwerking Quintel & Over Morgen
- > Uitgangspunten GEA
- > Werksessies gemeenten
- > Energiemix per gemeente, regio en provincie
- > Input voor regionale ateliers

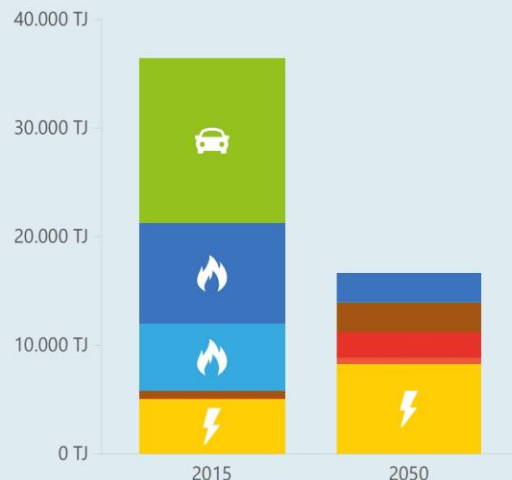
Energiemix Rivierenland

Inwoners: 237.548
Woningen: 95.789
Energiegebruik gebouwde omgeving: 26%

OVER
MORGEN

3-7-2018

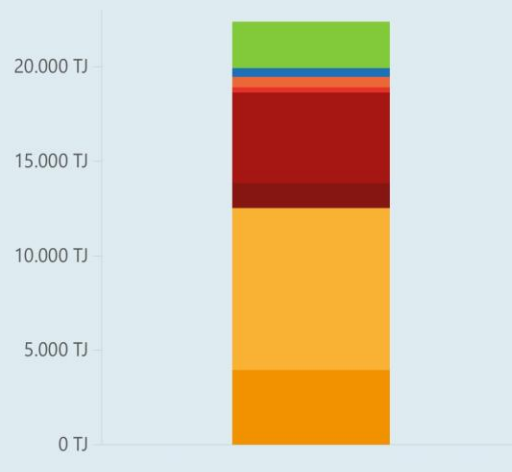
1. Energievraag eindgebruik

Besparing -54%
19.755 TJ

	2015	2050
Benzine / diesel / LPG	15.198	0
Gas overige (o.a. industrie)	9.241	2.671
Gas gebouwde omgeving	6.194	81
Biomassa en -brandstof	660	2.703
Collectieve warmte	42	2.387
Individuele zonthermie	0	550
Elektriciteit	5.109	8.298
Totaal	36.444 TJ	16.690 TJ

2. Energiebronnen 2050

Fossiel (overig)	0
Biobrandstof	2.442
Aardgas	0
Biogas	482
Waterstof import	0
Individuele zonthermie	550
Houtsoortige biomassa	261
Omgevingswarmte	4.800
Restwarmte en diepe geothermie	1.335
Zonnepanelen	8.575
Windturbines	3.940
Totaal	22.386 TJ

3. Opgave per thema 2050

Wind

3.940 TJ

190 windturbines op land (3 MW)

0 windturbines op zee (10 MW)

Zon

9.125 TJ

3.620.000 PV-panelen op daken

3.955 TJ

1.726 ha zonnenveld

4.620 TJ

2.747 MW vermogen PV panelen

276.000 zonnecollectoren

550 TJ

193 MW

Collectieve Warmte

2.387 TJ

Vermogen bronnen: 147 MW

75.000 woningequivalenten

Geothermie (56%)

Restwarmte (0%)

Warmtepompen (43%)

Overig (1%)

Individuele Warmte

6.919 TJ

Warmtepompen 71%

Overig 18%

(Hernieuwbaar) Gas

2.793 TJ

Aardgas (0%)

Biogas (17%)

Waterstof (83%)

Biomassa

2.703 TJ

Bijstook biomassa

Transport

Overig 0 TJ

Ateliers energiestrategie Fruitdelta Rivierenland

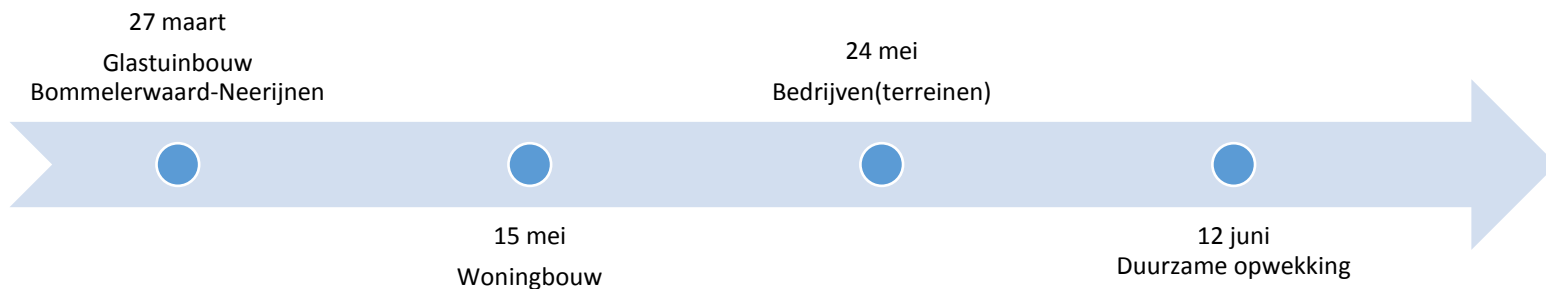
Bram Brouwer (Berenschot)
Raadsbijeenkomst 4 juli 2018

Energie ateliers

Doelen van de ateliers:

- Bewustwording over de nut, noodzaak en impact van de energietransitie
- Informeren over en inspireren met de projecten in de regio
- De kansen/urgentie voor regionale samenwerking in kaart te brengen

Energie ateliers

In totaal zo'n 140 deelnemers

de kernen

woningcorporaties

LTO Glaskracht
Nederland
morgen groeit vandaag

Omgevingsdienst
Rivierland

Betuwestroom

energiecoöperaties

Kleurrijk Wonen

Energiedienstenbedrijf
Rivierland

glastuinders

LINFLOWERS

ondernemers

Waterschap
Rivierland

GELDERS
ENERGIEAKKOORD

Rijksoverheid

provincie
Gelderland

BOUWBEDRIJF
J.C. VAN KESSEL BV

Leeuwenstein
GROEP

FruitDelta
Rivierland

Energie ateliers

‘bereidheid om
gesprek aan te gaan
hoe we dit kunnen
doen in de regio’

‘goede punten
benoemd, hoe nu
verder?’

‘succesvolle
voorbeeldprojecten’

Glastuinbouw

Centrale vraag: Hoe zorgen we voor CO₂-toevoer, warmte en elektriciteit als het cluster van het aardgas af gaat?

‘Je moet met concrete dingen beginnen, maar zorg dat je wel in beeld hebt waar je uiteindelijk naartoe wil.’

Hans van den Berg (LTO Glaskracht)

**‘Willen we verduurzamen?
Dan is CO₂ voor ons een
primaire levensbehoefte.’**

Rochus van Tuijl
(Linflowers)

Kansen:

- Doorgaan met innovatieve projecten (oa het nieuwe telen, kas als energiebron)
- Eigen energie opwekken: achter de meter in eigen stroom voorzien.

Uitdagingen:

- Meer stroom van het net vraagt om aanpassing van het net.
- Verduurzaming warmte is inhoudelijk en organisatorisch complex
- Om de financiering van alternatieve levering CO₂ rond te krijgen is samenwerking en draagvlak nodig

Woningbouw

Centrale vraag: Hoe krijgen we de woningen in onze regio van het aardgas af?

Kansen:

- Initiatieven in wijken
- Werkgelegenheid
- Alle gemeenten staan voor dezelfde uitdaging: leren van elkaar
- Creëer massa voor een goed aanbod
- Werk met werk maken

‘Het aanleggen van energie infrastructuur kost tijd. Als gemeenten wachten tot 2020 met het opstellen van warmteplannen, dan is er niet genoeg tijd voor netbeheerders om de energietransitie te faciliteren.’

Rob Dado (Alliander)

Uitdagingen:

- Inzichtelijk maken warmteaanbod voor keuzes
- Maken van systeemkeuzes per wijk/ gemeente
- Noodzaak tot afstemming planningen gemeenten/ Alliander/ woningcorporaties
- Nog veel te weinig vakmensen
- Financiering
- Beschikbaarheid alternatieve bronnen

Bedrijven(terreinen)

Tijdens deze bijeenkomst stonden best practices en de actualiteiten rondom verduurzaming centraal, om zo in de regio de bedrijven(terreinen) een stap verder te brengen.

‘De overheid is onze grootste klant en de beste reden voor bedrijven om te verduurzamen is als de klant daaraan eisen stelt.’

Erik van Doorn (Van Leeuwenstein Groep)

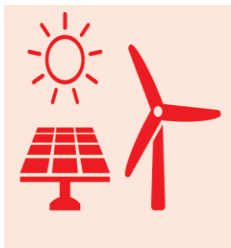
Kansen:

- Collectieve aanpak verduurzaming van bedrijven
- Duurzaam inkoopbeleid overheden
- Interesse bij ondernemersverenigingen voor duurzaamheid

Uitdagingen:

- Startmotor en procesondersteuning voor collectieve aanpakken
- Verminderen energieverbruik voor zakelijk transport (grootste energieverbruik voor veel bedrijven is transport gerelateerd)

Duurzame opwekking

Centrale uitdagingen
duurzame opwek energie

**“We moeten niet grensverleggend, maar
grensontkennend denken.”**

Hennie Roorda (waterschap Rivierenland)

Kansen:

- Eerlijk delen lusten en lasten
- Initiatieven bewoners
- Aanbod waterschap: gronden, TEO en TEA
- Ruimtelijke regie om energie opwekking aan te laten sluiten bij kwaliteit van het landschap

Uitdagingen:

- We moeten in de regio veel meer hernieuwbare energie opwekken
- Niet iedere gemeente kan voor zichzelf genoeg energie opwekken
- Voorkomen dat netaansluiting de bottleneck wordt

Wat zou de regio kunnen doen?

Eerste ideeën uit de ateliers

Kennisdeling

- Kennisdeling tussen gemeenten over aanpak aardgasvrije wijken

Regionale aanpak gemeenten / afstemmen beleid

- Leidraad voor duurzaam inkoopbeleid
- Menukaart / tools voor aardgasvrije wijken
- Ruimtelijke uitgangspunten voor windmolens en zonnevelden
- Werkwijze bij aanvragen energieprojecten en betrokkenheid bewoners
- Inzet warmtebronnen

Wat zou de regio kunnen doen?

Eerste ideeën uit de ateliers

Regionale projecten/initiatieven

- Samen met glastuinbouwcluster ontwikkelen van een alternatieve CO₂-bron
- Samen met glastuinbouwcluster inventariseren alternatieve warmtebronnen
- Regionale warmtekaart
- Regionaal onderzoek potentie geothermie
- Met ondernemersverenigingen aan de slag met collectieve aanpakken

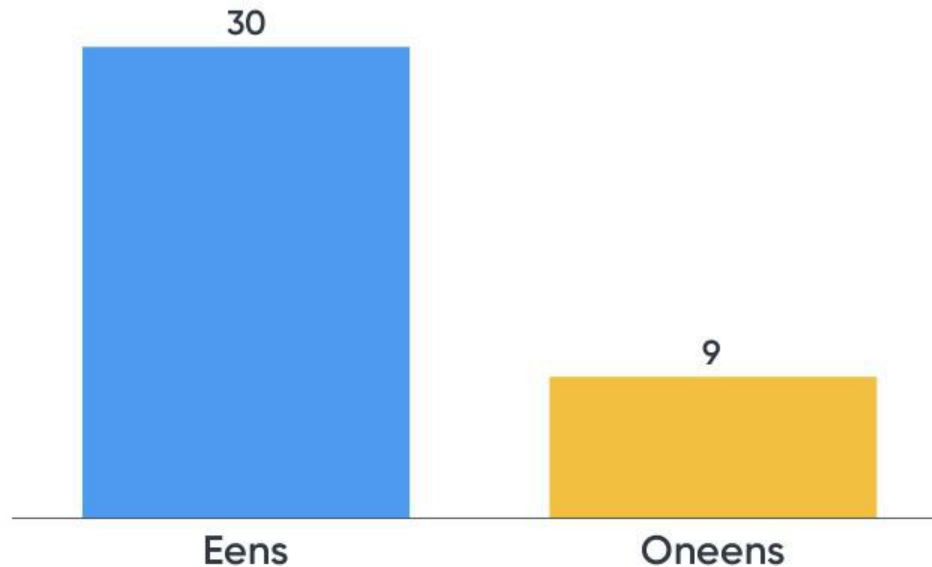
Ondersteunen door

- Publiek-private aanpak
- Actief maatschappelijke middenveld
- Ontsluiten (kennis over) financieringsmogelijkheden

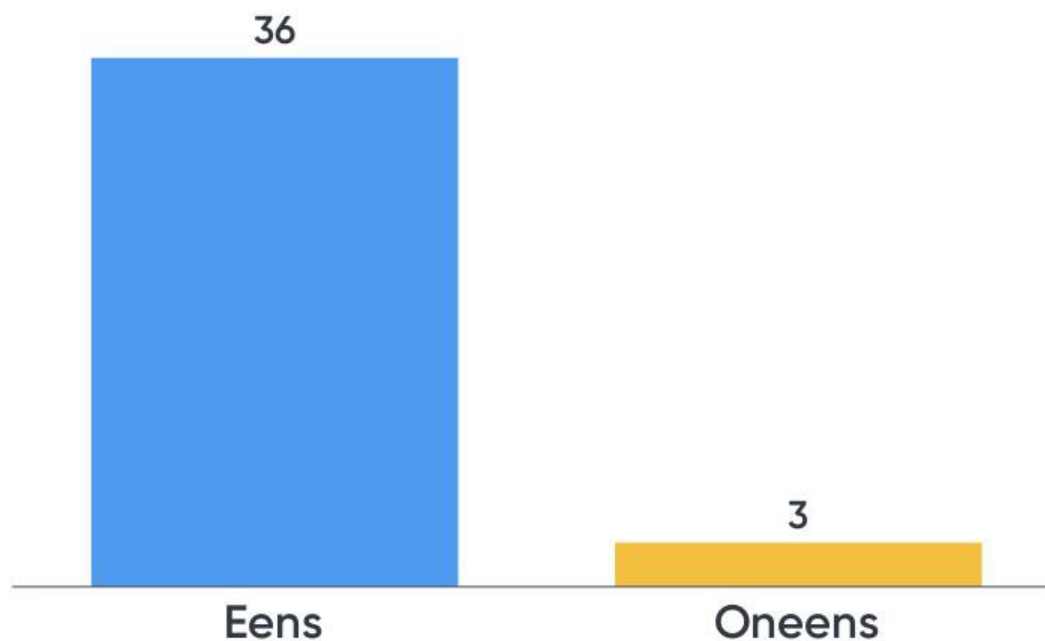
Resultaten discussie panel & zaal op basis van Mentimeter

Een regionale energiestrategie gaat
glastuinders helpen om van het aardgas af te
stappen.

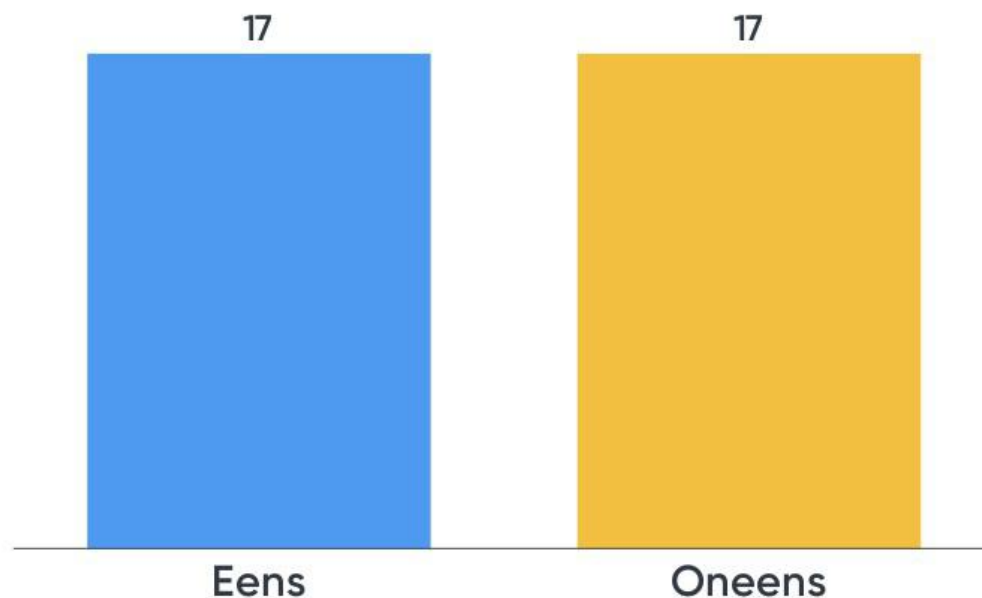
39

We moeten regionale regie voeren op de
warmtetransitie in de gebouwde omgeving.

39

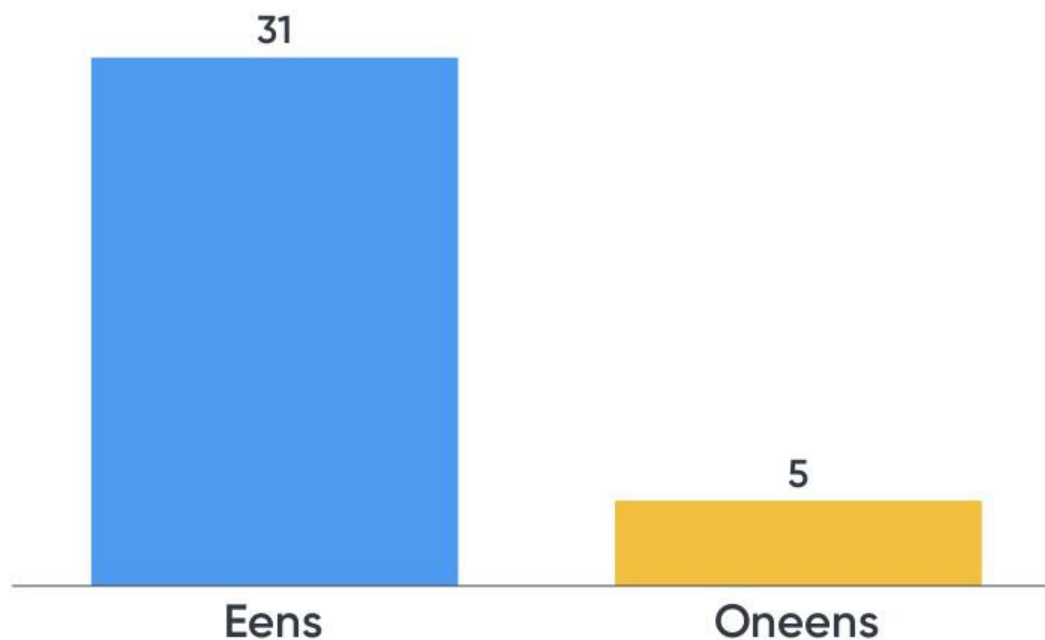
Bedrijven moeten zelf initiatief nemen om te verduurzamen, de overheid hoeft hier niet aan te trekken.

34

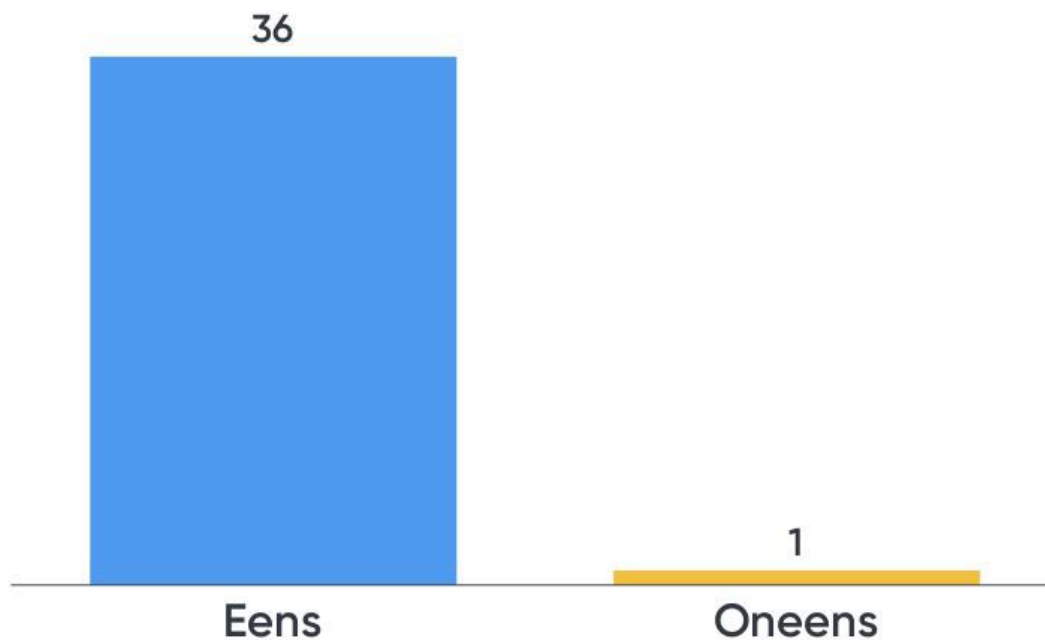
Het is voor onze regio wenselijk om in onze eigen energiebehoefte te voorzien.

 Mentimeter

 36

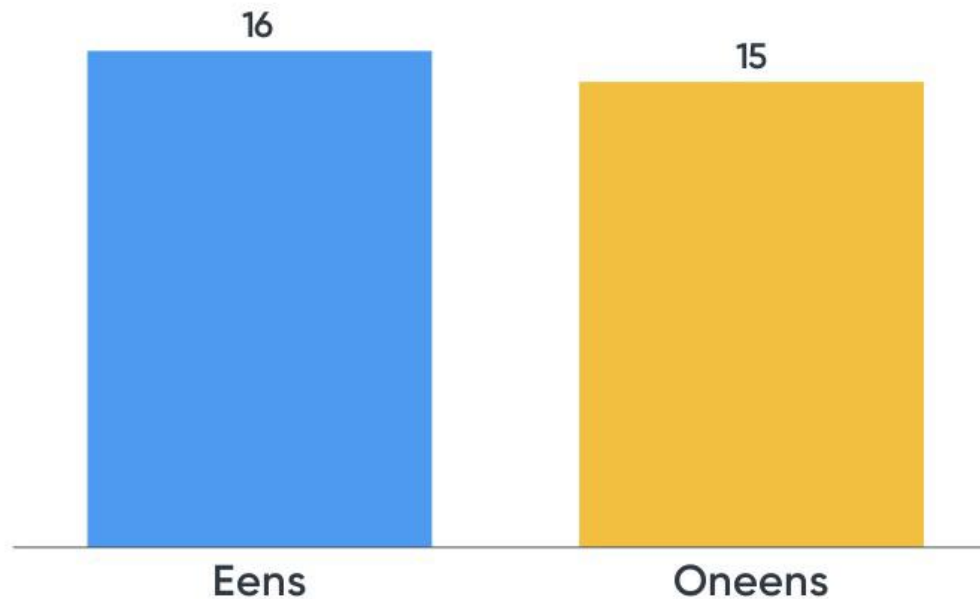
Voor sommige gemeenten is het niet mogelijk om in eigen energiebehoefte te voorzien, daarom moeten gemeenten samenwerken om energieneutraal te worden.

37

We moeten als regio een goed voorstel doen voor energie opwekking, zodat we geen taakstelling op ons dak krijgen.

 Mentimeter

 31

Heeft u onderwerpen gemist, die volgens u wel in de energiestrategie thuis horen?

Mobiliteits opgave

Arbeidsmarkt en opleiden

Mensen met weinig budget

Energieopslag

Opleiding voor de arbeidsmarkt

Kosten in perspectief zetten

Innovatie stimuleren.

Klimaatadaptatie? Dijken verhogen kost ook geld, sproeien ook.

Tijdpad Opslag energie Nieuwe uitvindinfen Flexibel

 22

Heeft u onderwerpen gemist, die volgens u wel in de energiestrategie thuis horen?

Sociale aspecten

De ook korte termijn doelen zoals 16 % opwek in 2023 en 1,5 % per jaar besparen

Haalbaarheid taakstelling

Integraliteit Koppelkansen

Praktische voorbeelden

Financiering opgave gemeenten

Ruimte voor innovatie en fouten mogen maken

Van consuMEREN naar consuMINDEREN
Gedragsverandering is noodzakelijk

Welke verantwoordelijkheid hebben we als logistieke hotspot

 22

Voor de raadsleden: Hoe wilt u in het vervolg betrokken blijven?

Door dit soort bijeenkomsten

Rechtstreeks en interactief!

Bijpraatsessies

Uitvoeringsplan

Nieuwsbrieven en masterclasses

Periodiek dit soort bijeenkomsten

Via de wethouder

Actief; Podcast of vlog die we kunnen volgen

Powerpoint delen

 10

Voor de collegeleden: Hoe wilt u in het vervolg betrokken blijven?

Bitterballen

Ervaringen uitwisselen

Via de. Regio

Door informatie bij de raden op te halen!

Samenwerking

 5

Vervolgproces

Regionale Energiestrategie Fruitdelta Rivierenland

